

**ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАКАЗАНИЕТО
ПРИ УСЛОВИЯТА НА ЧЛЕН 27
ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС**

Даниела Митева

асистент по Наказателно право
в Юридическия факултет на Пловдивския университет
„Паисий Хилендарски“

Глава втора на Наказателния кодекс (НК) урежда общите положения и дава определение на това кои общественноопасни деяния са престъпления, стадиите при осъществяването на престъпленията (Раздел II), формите на престъпна дейност (Раздел III) и множеството престъпления — съвкупности от престъпление и рецидив (Раздел IV).

В настоящото изложение ще бъде разгледан Раздел IV и, поспециално — някои въпроси, свързани с общия рецидив — чл. 27 НК.

Терминът „рецидив“ (от латински *recidivus* — връщане) в най-често употребявания смисъл означава връщане, повторно проявление на нещо. Следователно, необходим елемент на понятието е повторението на някакво явление, наличието на следващи се един след друг факти¹. За разкриването на наказателноправното значение на понятието „рецидив“ не бива да се изхожда само от етимологическото значение на думата, а трябва да се има предвид историческото развитие на този наказателноправен институт.

В съвременната теория и практика има три вида рецидив: общ (чл. 27), специален (повторност — чл. 28 НК) и опасен (чл. 29 НК).

Най-общо формулирано, дадено престъпление е извършено в условията на рецидив, когато едно лице е извършило престъпление след като е осъдено с влязла в сила присъда на лишаване от свобода за друго престъпление. Разпоредбата на чл. 27, ал. 3 НК

гласи, че когато дадено лице е извършило престъпление след като е изтърпяло наказанието по предишната си присъда, наложеното наказание за това престъпление се изтърпява изцяло. Това е най-чистата хипотеза, тъй като новото престъпление е извършено след изтърпяване на наказанието за предходно престъпление и следователно наказанието за него ще се изтърпява единствено изцяло.

Алинея 1 на същия член разглежда друг вариант на общ рецидив, който е по-усложнен. В нея е предвидено, че когато едно лице извърши престъпление след като е осъдено с влязла в сила присъда на лишаване от свобода, но преди да е изтърпяло това наказание, съдът присъединява към неизтърпяната част изцяло или отчасти наказанието по втората присъда, ако то е лишаване от свобода. Така определеното общо наказание не може да е по-малко от наказанието по втората присъда. Предпоставките за прилагането на чл. 27, ал. 1 НК са следните:

1) Лицето да е извършило престъпление след като вече е осъдено с влязла в сила присъда. Влязла в сила присъда по смисъла на чл. 371 НПК е, когато за същата е изтекъл срокът за обжалване; когато не е подадена жалба или протест — от момента на постановяването ѝ; когато не подлежи на проверка по жалба или протест — от момента на постановяването на решението на втората инстанция; когато жалбите и протестите са оставени без разглеждане или без уважение, или присъдата е изменена.

2) Наказанието по тази присъда трябва да е лишаване от свобода — независимо от размера на това наказание. То е предвидено в особената част на НК за престъпления, чиято конкретна обществена опасност е сравнително висока. Изпълнението на наказанието не може да бъде отложено по реда на чл. 66 и сл. НК, които са специални по отношение на общия рецидив и излизат извън хипотезата на чл. 27 НК. Законът не указва от какъв характер да е престъплението — може да е както от общ, така и от частен характер.

3) Второто наказание също трябва да е лишаване от свобода за определен срок. От това законово изискване е видно, че и второто престъпление трябва да е с достатъчно висока степен на обществена опасност, за да обоснове налагането на този вид наказание².

4) Важен е моментът на извършване на второто престъпление. Има два варианта — преди да е започнало изтърпяване на наказанието по първата присъда или след като е започнало. Законът не насочва към момента на започване на изпълнението, а държи сметка само за това дали то е завършено или не³.

5) От аргумент на противното от ал. 2 и 3 на чл. 27 НК се наблюдават още две предпоставки:

- наказанието по втората присъда да не е повече от 5 години лишаване от свобода, престъплението да не е извършено повторно или представляващо опасен рецидив;

- наказанието по предишната присъда да не е изтърпяно изцяло.

При кумулативно наличие на изброените изисквания съдът има дискреционна власт да присъедини към неизтърпяната част от наказанието по предходната присъда изцяло или отчасти наказанието по втората присъда. Принципът на присъединяването на наказанието лишаване от свобода при условията на чл. 27, ал. 1 НК е задължителен за съда.

Овластен да приложи института на присъединяването е първоинстанционният съд, постановил втората присъда, и когато го направи, е длъжен да изложи мотивите си за това. Присъединяването на наказанието може да се извърши не само когато наказанията са от един и същи вид, а и когато са различни⁴. Но ако някое от тях и по двете присъди не е лишаване от свобода, тогава не е налице хипотезата на чл. 27, ал. 1 НК.

При кумулативна санкция наказанието „задължително заселване без лишаване от свобода“ по чл. 37, т. 5 НК се изтърпява винаги след изтърпяване на наказанието лишаване от свобода, а това показва, че петгодишният срок по чл. 30, ал. 1 НК изтича много по-късно от изтърпяване на наказанието лишаване от свобода. При прилагането на тази разпоредба размерът на неизтърпяното наказание, а от там — и на общото наказание, трябва да се изчислява към момента на извършване на престъплението, а не към момента на извършване на присъединяването⁵. Това дава възможност да се определи общото наказание точно, независимо от влизане в сила на втората присъда, с която се извършва и присъединяването.

От казаното до тук става ясно, че единият от компонентите (наказанието по предишната присъда) е постоянна, непроменлива величина — размерът на неизтърпяната част от наказанието, а другият (наказанието по втората присъда) може да бъде променлива, доколкото това е допустимо в закона⁶.

Член 27, ал. 1 НК съдържа две ограничения — долна и горна граница (минимум и максимум) за така определеното общо наказание след извършване на присъединяването. Определеното общо наказание не може да бъде по-малко от наказанието по втората присъда.

Необходимо с уточнение, че не става въпрос за наказанието, което е определено в състава на съответното престъпление, включено в особената част на НК, а за наказанието, което е определил съдът, съобразявайки се с обществената опасност на дееца и с целите на наказанието, посочени в чл. 36 НК.

Обстоятелството, че съдът може да присъедини само част от наказанието по втората присъда, не означава освобождаване на извършителя от изтърпяване на другата част от наказанието. Напротив — трябва да се отбележи, че върху субекта вече е въздействано чрез наказателно-правни методи за извършеното от него престъпление. Това е станало чрез целия процес, завършил с осъждане за първото престъпление и влязла в сила присъда, с която му е наложено лишаване от свобода, и въпреки че и второто наказание е лишаване от свобода, на практика чл. 27, ал. 1 НК визира престъпни прояви, чиято обществена опасност не е твърде висока⁷.

Трябва да се има предвид, че когато се касае за еднородни наказания, максималният предел на общото наказание се отнася само за в бъдеще. Това означава, че максималният предел на наказанието лишаване от свобода само за в бъдеще не може да надвишава 30 години (чл. 39, ал. 1 НК). Това е допустимо като изключителна мярка при определяне на наказанието при множество престъпления по чл. 24 и чл. 27, ал. 1 НК и при някои други случаи, изчерпателно изброени в текста, които не са предмет на настоящото изложение. Предвиденият в общата част на НК завишен максимален размер на наказанието лишаване от свобода в случаите на чл. 27, ал. 1 НК има значение за спазването на специалната

и общата превенция на закона. При еднородност на наказанията „задължително заселване без лишаване от свобода“ по чл. 37, т. 5 НК и лишаване от права по една и съща точка на чл. 37 НК има определен максимум — 3 години, но когато има лишаване от права по различни точки на същия текст не може да се говори за максимален предел на наказанието, защото това са различни наказания.

Член 27, ал. 2 НК гласи, че наказанието по втората присъда се присъединява изцяло, ако е лишаване от свобода повече от пет години, ако е наложено за престъпление, извършено повторно или ако представлява опасен рецидив. В тези случаи общо определеното наказание може да надминава максималния предел, предвиден в общата част на НК за наказанието лишаване от свобода, а именно — 30 години⁸. Нормата на чл. 39, ал. 2 НК изрично посочва, че текстът касае само ал. 1 на чл. 27 НК, следователно за ал. 2 това ограничение не се отнася и при нея не съществува максимален размер за наказанието лишаване от свобода. В първоначалната редакция от 1968 г. на Наказателния кодекс въпросът за максималния размер на общото наказание в случаите на чл. 27, ал. 2 НК е бил спорен, защото текстът на чл. 39, ал. 2 НК не го е уреждал изрично, вследствие на което тълкувателните постановления на ВС и мненията на различни автори са били противоречиви.

Общото наказание, определено от съда след присъединяването на наказанието по втората присъда, е механичният сбор от остатъка от първото наказание (ако осъденият е започнал изобщо да го изтърпява) и пълния размер на наказанието по втората присъда. Единствено в този случай НК не предвижда максимален размер за наказанието лишаване от свобода. Аргументите за това са, че новото престъпление характеризира личността на престъпника като твърде опасна за обществото, което налага неговото по-продължително изолиране, съответно съпроводено с по-дълготрайно възпитателно и поправително въздействие⁹. Затова, ако остане максимален предел за еднородни наказания, то ще липсва каквато и да е заплаха в закона, поради което лицата, осъдени преди това на тежко наказание, могат веднага след това да извършат без каквато и да е опасност друго престъпление¹⁰. Въпреки мотивите на тези аргументи, те не могат да оправдаят изцяло

съществуването на *единственото изключение* в наказателното ни право за механичен сбор на наказанията по две присъди без ограничения в максималния предел за наказанието лишаване от свобода. Законодателят е отнел възможността на съда да преценява, както в ал. 1, дали да присъедини наказанието по втората присъда изцяло, или отчасти. Той е *длъжен* да присъедини наказанието по втората присъда в пълен обем. Условието за прилагане на този текст са същите, както и при ал. 1, а именно: престъплението да е извършено след като деецът има влязла в сила присъда за предишно престъпление и той не е изтърпял наказанието си по нея изцяло; второто наказание също да е лишаване от свобода. Разликата е в допълнителните условия, които са дадени алтернативно.

Първото условие е наказанието по втората присъда да е повече от пет години лишаване от свобода. Това второ престъпление да не е тежко по смисъла на чл. 93, т.7, защото тежко престъпление е това, за което по закон е предвидено наказание лишаване от свобода повече от пет години, доживотен затвор или доживотен затвор без право на замяна. А изискването на обсъждания текст е наказанието да е наложено, следователно това е вече определеното от съда с присъдата наказание, а не предвиденото в особената част на закона за даден вид престъпление.

Второто алтернативно допълнително условие е новото престъпление да е извършено повторно. Член 28 НК дава легално определение на повторност: „Деецът е извършил престъпление, след като е бил осъден за друго такова престъпление“ — т. е., да е осъден с влязла в сила присъда за престъпление от същия вид. Съдебната практика приема, че изискването за еднакви по вид престъпления ще е изпълнено и когато деецът е осъществил различни състави на едно и също престъпление — основни, квалифицирани или привилегировани¹¹. Случаите на повторност са изрично посочени в особената част на НК като квалифицирани. Основание за това е по-високата им степен на обществена опасност, която обаче не може да оправдае напълно прилагането на правилата на чл. 27, ал. 2 НК за механичен сбор на наказанията по две присъди и липсата на максимален размер на наказанието лишаване от свобода.

Третото условие на разглеждания текст е второто престъпление да представлява опасен рецидив. Член 29 НК визира кои престъпления представляват опасен рецидив. Това са случаите, когато: деецът е извършил престъпление след като е бил осъждан за тежко умишлено престъпление на лишаване от свобода за не по-малко от една година и изпълнението на присъдата не е било отложено по чл. 66 НК (чл. 29, т. „а“ НК).

Вече бе разгледаано кое е „тежко умишлено престъпление“ — то с дефинирано в чл. 93, т. 7 НК. При преценката дали престъплението с тежко се взима предвид какво е било към момента на извършването му предвиденото за него в закона наказание — то трябва да е лишаване от свобода за не по-малко от една година и изтърпяването му да не е отложено по реда на чл. 66 НК. Законът не указва дали трябва наказанието да е изтърпяно, следователно достатъчно е само да е постановено ефективно изтърпяване на това наказание.

Другата хипотеза на опасния рецидив (чл. 29, т. „б“ НК) е, когато деецът извърши престъпление след като е бил осъждан два или повече пъти на лишаване от свобода за умишлени престъпления от общ характер, ако поне за едно от тях изпълнението на наказанието не е отложено по чл. 66 НК. Под „осъждан два или повече пъти“ законът има предвид най-малко две отделни осъждания, с отделни присъди, без да са били приложени правилата на чл. 25 НК. Най-малко две от наказанията трябва да са лишаване от свобода. Тук няма значение какъв е размерът на наказанията — необходимо е само на поне едно от тях изпълнението да не е отложено по реда на условното осъждане (чл. 66 и сл. НК). За този случай на опасен рецидив в закона също няма предпоставка деецът действително да е изтърпял наказанието лишаване от свобода по предходната присъда.

Осъжданията трябва да са за извършени от субекта умишлени престъпления от общ характер. Изискването престъплението да е тежко (както е по б. „а“) тук липсва — достатъчно е то да е умишлено, което означава, че при непредпазливи престъпления не може да има опасен рецидив. Престъпленията, за които е бил осъждан деецът, трябва да са от общ характер, т. е. миналите престъпни прояви да засягат съществени обществени отношения

и интереси, от чиято закрила обществото е особено заинтересувано¹².

Изводът е, че наказателноправните последици от осъждане за престъпление, представляващо опасен рецидив, са в няколко аспекта, но касаещите изложенията са следните:

(1) в особената част на НК са предвидени по-тежки наказания за престъпления, представляващи опасен рецидив;

(2) прилагането на разпоредбите на чл. 27, ал. 2 НК изисква, когато деецът не е изтърпял наказанието по предходно осъждане, да изтърпява общо наказание лишаване от свобода, чийто размер е равен на остатъка на неизтърпяното наказание, събран с пълния размер на наказанието по следващата присъда. Основанията за това са високата обществена опасност на дееца и престъпленията му, следователно по-продължителната изолация от обществото ще позволи да се окаже по-интензивно поправително и възпитателно въздействие¹³.

Но изтърпяването на дълги срокове на наказанието лишаване от свобода, каквито се получават при сборуването по чл. 27, ал. 2 НК, особено когато това не е напълно оправдано или противоречи на основните принципи в наказателното ни право за максимален размер на наказанието лишаване от свобода и определяне на общо наказание, а не сборуването на сроковете, има своите отрицателни страни.

Също така трябва да се има предвид, че не винаги извършването на някакво престъпление от лице, което преди това е било осъждано, означава, че това лице задължително притежава много по-висока степен на обществена опасност в сравнение с един първичен извършител. Възможно е в отделни случаи дори да е вярно точно обратното¹⁴.

За да разкрием отрицателните страни на наказанието „лишаване от свобода“ при неговото изтърпяване, трябва накратко да изясним съдържанието му.

Това е едно от най-тежките наказания в наказателното ни право (след доживотния затвор и доживотния затвор без право на замяна) и същността му се изразява в принудителното изолиране на осъдения в специални места, при което се ограничава възможността му да се придвижва свободно в пространството и да

определя сам своя режим на живот, ограничават се социалните му контакти, както и възможността да упражнява някои от правата си.

Този вид наказание винаги се свързва с някакъв срок, визиран в санкцията за съответното престъпление в норма на особената част на Кодекса, като в общата част има определен минимален и максимален размер, който е 20 години и в изключителни случаи (каквото е коментираният вече чл. 39, ал. 2) — 30 години.

Затова търпи критика текстът на чл. 27, ал. 2 НК, където липсва ограничение за максимален предел на наказанието лишаване от свобода. При механичен сбор от наказанията по две присъди (както е в този текст) на практика може да се получи наказание лишаване от свобода за срок, който фактически надвишава човешкия живот (такива случаи има в американската наказателноправна система, която е напълно различна от нашата). Подобни форми на принуда са несъвместими с възприетите в НК концепции — като изключват перспективата за връщане на наказания към нормално съществуване, те правят невъзможно поправително-възпитателното въздействие, което обаче е съществена задача и на наказанието лишаване от свобода¹⁵. Дори и срокът на общото наказание да не надвишава максимално определения срок за наказанието лишаване от свобода, то при прилагането на чл. 27, ал. 2 НК той ще бъде по-висок от срока на наказанието, определен по реда на чл.чл. 24, 25, 27, ал. 1 НК.

Практиката обаче показва, че прекомерната продължителност на наказанието лишаване от свобода значително засяга неговия полезен ефект, тъй като се засилва проявлението на отрицателните му страни.

Първо, осъденият се изолира от останалата част от обществото за голям период от време, което от своя страна води до загуба на навиките му за нормално общуване и участие в обществения живот.

Второ, той попада в среда, която може да му окаже значително отрицателно въздействие. Понякога местата за лишаване от свобода се проявяват като своеобразни „школи“ за развиване на престъпните наклонности, в които се обменя опит, и накрая, чрез изпълнението на наказанието често се стига до засягане на инте-

ресите на трети лица, които са свързани с деца, например най-близките му, но които нямат нищо общо с извършеното престъпление.

Освен всичко казано дотук не бива да се забравя и високата цена, която нашето общество плаща за изпълнението на това наказание.

-
- ¹ Рецидивна престъпност — понятие и криминологическа характеристика. М., АНЛНИФЛИ, 1983, с. 7.
- ² СТОЙНОВ, Ал. Наказателно право. Обща част. С., 1999, с. 361.
- ³ ВАСИЛЕВ, Н. Относно наказанието, което следва да се изтърпява при рецидив. — Правна мисъл, 1970, № 2, с. 71 — 80.
- ⁴ СИМЕОНОВ, Хр. Някои проблеми във връзка с приложението на чл. 27 от НК. — Соц. право, 1970, № 3, с. 52 — 58.
- ⁵ МИХАЙЛОВ, Д. Някои проблеми относно квалификацията на множество престъпления. С., СУ „Кл. Охридски“, 1977.
- ⁶ ВАСИЛЕВ, Н. Цит. съч., с. 71 — 80.
- ⁷ СТОЙНОВ, Ал. Цит. съч., с. 363.
- ⁸ Тълк. пост. на ВС № 24 от 1969 г. — В: Сборник постановления, тълкувателни решения и решения на ВС на Република България по приложението на НК. С., 1969.
- ⁹ СТОЙНОВ, Ал. Цит. съч., с. 364.
- ¹⁰ ВАСИЛЕВ, Н. Цит. съч., с. 71 — 80.
- ¹¹ Тълк. пост. № 2 от 1970 г. — В: Сборник постановления, тълкувателни решения и решения на ВС на Република България по приложението на НК.
- ¹² СТОЙНОВ, Ал. Цит. съч., с. 369.
- ¹³ СТОЙНОВ, Ал. Цит. съч., с. 367.
- ¹⁴ КАРАКАШЕВ, В. Рецидивът и борбата с него. С., БАН, 1970, с. 66.
- ¹⁵ НЕНОВ, Ив. Наказателно право. Обща част. С., 1992, с. 248.
-

**ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАКАЗАНИЕТО ПРИ УСЛОВИЯТА НА ЧЛЕН 27
ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС
(DETERMINATION OF THE PUNISHMENT UNDER THE TERMS
OF ARTICLE 27 OF THE CRIMINAL CODE)**

Author(s): Daniela Miteva

- **Keywords:** recidivism; punishment; Criminal Code
- **Summary/Abstract:** The paper examines Section IV of the Criminal Code of Republic of Bulgaria (CC) and in particular – some issues related to general recidivism, regulated by Art. 27 of the CC. The concept of “recidivist” and its varieties are explored. Attention is also paid to the punishment “imprisonment” in the context if dangerous recidivism.

**TRANSLITERATED REFERENCES
NOT WRITTEN IN THE ROMAN SCRIPT**

- Рецидивна преступност – понятие и криминологическа характеристика. М., АНЛНИФЛИ (Retsidivnaya prestupnost –ponyatie i kriminologicheskaya harakteristika. M., ANLNIFLI), 1983
- СТОЙНОВ, Ал. Наказателно.право. Обща част. С. (STOYNOV, Al. Nakazatelno.pravo. Obshta chast. S.), 1999
- ВАСИЛЕВ, Н. Относно наказанието, което следвала се изтърпява при рецидив. – Правна мисъл (VASILEV, N. Otnosno nakazaniето, koeto sledvala se iztarpuyava pri retsidiv. – Pravna misal), 1970, № 2
- СИМЕОНОВ, Хр. Някои проблеми във връзка с приложението на чл. 27 от НК. – Соц. Право (SIMEONOV, Hr. Nyakoi problemi vav vrazka s prilozhenieto na chl. 27 ot NK. – Sots. pravo), 1970, No 3
- МИХАЙЛОВ, Д. Някои проблеми относно квалификацията на множество престъпления. С., СУ „Кл. Охридски“ (MIHAYLOV, D. Nyakoi problemi otnosno kvalifikatsiyata na mnozhestvo prestaplenia. S., SU „Kl. Ohridski), 1977
- Сборник постановления, тълкувателни решения и решения на ВС на Република България по приложението на НК. С. (Sbornik postanovlenia, talkuvatelni reshenia i reshenia na VS na Republika Bulgaria po prilozhenieto na NK. S.), 1969.
- КАРАКАШЕВ, В. Рецидивът и борбата с него. С., БАН (KARAKASHEV, V. Retsidivat i borbata s nego. S., BAN), 1970
- НЕНОВ, Ив. Наказателно право. Обща част. С. (NENOV, Iv. Nakazatelno.pravo. Obshta chast. S.), 1992